

Лекція з використанням техніки зворотного зв'язку дає можливість підтримувати постійний контакт з аудиторією, що дуже важливо для процесу навчання, а також проконтролювати, як засвоюється матеріал, поданий на лекції.

Лекція з використанням мозкової атаки. Така лекція передбачає високу активність студентів й ефективність засвоєння інформації. Це досягається за рахунок самостійної роботи студентів під час лекції. Лекція включає два етапи: 1) мозкову атаку; 2) селекцію ідей. Мозкова атака передбачає генерацію ідей без критики, колективне розв'язання проблеми. На дошці записуються всі запропоновані ідеї. Після цього викладач разом із студентами обговорює критерії відбору ідей, відповідно до яких ведеться відбір. Ретельно опрацьовується кожна ідея, кожен варіант розв'язання проблеми, обгрунтовується, чому ідея приймається чи відкидається. Ефективність засвоєння інформації, здобутої шляхом мозкової атаки, значно вища, ніж тоді, коли її подає викладач. Такі лекції доцільно проводити за темами і проблемами, принциповими для навчальної дисципліни: матеріал, здобутий таким шляхом, не тільки ефективно засвоюється, а й довгий час зберігається в пам'яті.

Висновки. Розглянуті види лекцій є нетрадиційними для сучасної системи освіти у вищих навчальних закладах. Разом з тим, застосування активних методів навчання загалом і нетрадиційних видів лекцій зокрема сприяє підвищенню ефективності засвоєння знань, збереженню інтересу до навчальної дисципліни, а також формуванню професійних умінь та навичок майбутніх фахівців.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом можливостей застосування активних методів навчання на імітаційних заняттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Н.В. Методика создания системы методов активного обучения / Н.В. Борисова. – М.: ИПО, 1989. – 35 с.
2. Борисова Н.В. Деловая игра «Эстафета передового опыта» / Н.В.Борисова, В.Г.Дера, А.А.Соловьева – М.: ИПО, 1985. – 43 с.
3. Борисова Н.В. Игра в обучении лекторов / Н.В.Борисова, А.А.Соловьева – М.: ИПО, 1989. – 64 с.
4. Методи активного навчання у вузі / Т.Г. Горбаченко, А.Б. Коваленко, В.І. Лубський, В.А. Пустовіт [методичні реком.]. - К.: Київський ун-т, 1991. – 46 с.
5. Методика разработки конкретных ситуаций [сост. Ю.С.Арутюнов] – М.: ИПО, 1980. – 44 с.

Резюме. Рассматриваются особенности использования методов активного обучения при подготовке будущих специалистов. Подробно анализируется специфика и методика использования таких нетрадиционных форм лекций, как лекция-визуализация, лекция вдвоем, лекция с запланированными ошибками, лекция с использованием обратной связи и мозгового штурма.

Ключевые слова: методы активного обучения, лекция-визуализация, лекция вдвоем, лекция с использованием мозгового штурма.

Summary. The features of the use of methods of the active teaching are examined at preparation of future specialists. A specific and method of ispol'ovaniya of such netradicionn forms of lectures, as lecture-visualization, is in detail analysed, lecture two together, lecture with the planned errors, lecture with the use of feed-back and cerebral assault.

УДК 159.923.2; 316.6; 37

С.А.ЛИТВИНЕНКО

ВИКОРИСТАННЯ ВОРКШОПІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Резюме. У статті обгрунтовані теоретичні основи й освітлений досвід практичного використання воркшопів як інноваційної технології навчання в процесі підготовки майбутніх практичних психологів.

Ключові слова: підготовка майбутніх психологів, інтерактивні методи, форми й технології навчання, воркшоп.

Постановка проблеми. У сучасних умовах української освітній простір зазнає динамічних змін, зумовлених соціально-економічними, геополітичними та інформаційними процесами. Початок третього тисячоліття відзначається відкритістю до нових підходів, ідей, концепцій, спрямованих на удосконалення якості освіти та розвитку особистості людини. Національна освітня система як соціальний інститут у своєму розвитку сприяється не тільки на внутрішні рушійні сили, але й значною мірою зазнає впливу зовнішніх факторів. Усе це актуалізує пошук змісту і напрямів модернізації освіти в Україні, що відповідають стандартам міжнародного співтовариства й освітнього розвитку протягом життя. Освіта, добробут і здоров'я громадян виступають показниками якості життя. Відтак поліпшення якості освіти й рівного доступу до неї є пріоритетним завданням державної політики. Нові вимоги до професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців та формування здатності до саморозвитку впродовж життя визначають завдання суттєвих змін у методології, змісті і технологіях підготовки до професійної діяльності.

Метою статті виступило обгрунтування теоретичних засад та висвітлення досвіду практичного використання воркшопів як інноваційної технології навчання у процесі підготовки майбутніх практичних психологів. Згідно з гуманістичною психологією та педагогікою, головну цінність усієї системи освіти закладено в здатності відкривати, зберігати індивідуальні цінності освіти, формувати «живе знання». Чимало дослідників (І. Бех, Г. Біз'яєва, С. Бондаревська, В. Кремень, О. Орлов, А. Реан та ін.) розглядають освіту як процес особистісного саморозвитку, що відбувається на кожному віковому етапі, як розуміння-співпереживання світу та себе, в єдності зовнішнього та внутрішнього. Тим самим професійне становлення в умовах вищих закладів освіти є процесом цілісного розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності, детермінованого соціальною ситуацією розвитку, провідною діяльністю, а також активністю самого індивіда [1, с.15-27]. Прояв людиноцентричних тенденцій у сучасній культурі та освіті вимагає зосередження уваги в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу на самопізнанні, заохоченні й стимулюванні розвитку суб'єктних якостей та саморозвитку, готовності та здатності до навчання впродовж життя, здатності до професійно-особистісної самореалізації, творчості.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень (В. Андрущенко, І. Богданова, П. Вайль, Дж. Вос, В. Кремень, Н. Лавриченко, Д. Рісман та ін.) щодо оновлення цілісної системи освіти та підходів до розвитку її суб'єктів дозволяє виокремити загальні тенденції, як-от: орієнтація на глобалізацію освітньої діяльності та на реформування освіти взагалі і педагогічної зокрема; зміна парадигм та моделей освіти, зростання інтегративних та диференційних процесів в освітньому просторі; визнання самоосвіти як основи навчання; впровадження нових інформаційних та педагогічних технологій; масовість вищої освіти, поширення її доступності для всіх категорій населення.

Усталена освітня традиція, що визначає організаційно-методичні засади навчання дітей та молоді у школах та університетах, а також дорослих на післядипломному етапі, визначається багатьма авторами як «зовнішньо кероване» або «інституціональне навчання» (Д. Рісман, П. Вайль). Аналіз теоретичних позицій зарубіжних авторів (П. Вайль, Дж. Вос, Г. Драйден, Д. Рісман, К. Фопель та ін.) дозволяє виокремити провідні ознаки навчання такого типу: вимагає значних ресурсів (матеріальних, фізичних, емоційно-психічних); цілі навчання заздалегідь визначені, що відображається у чіткому дотриманні правил, послідовності виконання завдань; міжособистісна взаємодія та стосунки в учбовій групі не мають істотного значення; той, хто навчається, знаходиться у менш вигравшій позиції, ніж той, хто завершив навчання; типовість та стандартність просторового облаштування навчання (класні кімнати мають стандартний одноманітний вигляд й кольорову гаму, а столи та стільці розміщуються так, щоб кожен міг бачити вчителя).

Філософія згаданого типу навчання виходить із таких передумов.

1. Навчання має цілеспрямований характер: цільові і змістові компоненти навчання чітко визначені. Передбачається, що метою навчання є одержання знань та оволодіння новими уміннями й навичками, а учні прагнуть до досягнення цієї мети, ідентифікуючись із зовнішніми цілями (визначеними вчителями, вихователями, тренерами). Стимулами навчання слугує оцінка (визнання, схвалення, відзнаки і т.ін.), що активізують процес здобуття знань.

2. Великого значення надається ефективності процесу навчання, що визначається швидкістю засвоєння певних обсягів навчального матеріалу та поступальним рухом від одних навчальних цілей до інших (чим більше опрацьовано обсягів інформації, тем, книг і т.ін., тим вагомішим є передбачуваний результат).

3. Навчання зорієнтоване на знаходження «правильної відповіді», тобто ціль навчання досягається, якщо учні можуть дати «правильну відповідь».

4. Навчання виступає не тільки як система передачі знань, але й система контролю.

Така освітня традиція створює достатньо жорсткий «контекст» навчального процесу з вимогами й обмеженнями, і призводить до того, що учні повинні докладати значних зусиль у засвоєнні наперед визначених програмних знань та оволодіння відповідних умінь задля досягнення відносної компетентності. Усе це відображається як у просторовому розміщенні та дизайні навчальних приміщень, так і в постійному процесі «передачі знань», що потребує від вчителів і викладачів чіткого визначення, та розподілу обсягів навчальної інформації на певні «частини-порції» для передачі адресатам. Передбачається, що взаємодія між учасниками є незначною, а навколишнє облаштування ніби сигналізує учням про чітке дотримання загальноприйнятих правил. Відтак не йдеться про одержання задоволення від процесу пізнання, а також не завжди сприятливий вплив на учасників навчальних груп виявляє конкуренція, що використовується як засіб пізнавальної мотивації та стимулювання успішності. У зв'язку з чим, за свідченням К.Фопеля, більшість дітей і дорослих на початку навчального процесу відчувають напруження, невпевненість, залежність від авторитетів, змушені пригнічувати свої почуття, сподіваючись на компенсацію неприємних моментів такого навчання в подальшому.

Дослідники ефективних технологій навчання та ін. переконані, що на хід і результати навчання впливають два головних чинники: стан і стратегія (Е.Єнсен, Г.Стровк). Стан розглядається ними як правильний настрій, відповідна мотивація та спрямованість на процес і результати навчання, оскільки продуктивне навчання неможливе без відчуття фізичної та емоційної безпеки. Саме емоційне розкриття й налаштування сприяє досягненню стану максимальної працездатності та позбавляє багатьох навчальних труднощів, зумовлених напруженням і стресом. Учень повинен розкритися до того, як приступить до навчання. Зазвичай у повсякденній практиці навчання роль стану ігнорується. Стратегія позначає стиль або метод презентації навчальних проблем та матеріалів, що відображається у розкритті змісту предмета, методиці й технологіях навчання. Найкращих результатів вчителі й викладачі досягають завдяки включенню в навчальний процес радості гри, музики, тілесно-орієнтованих технік, релаксації, медитації й візуалізації [1].

У сучасних умовах бурхливих змін та швидкого старіння інформації традиційна навчальна модель набуває істотних обмежень, що зумовлює пошуки форм, методів і технологій навчання, що сприяють формуванню й розвитку особистості людини, її самостійності, готовності до співробітництва, творчості та здатності приймати рішення. У психолого-педагогічній теорії актуалізація особистісної парадигми призвела до зростання інтересу до діалогу як засобу побудови нової системи педагогічних стосунків, оскільки діалог передбачає зіткнення думок, ідей, активний пошук істини. У 50-60 роках ХХ ст. розпочалися пошуки з метою підвищення ефективності та практичної зорієнтованості навчання, удосконалення його змісту і форм, що сприяло, зокрема: зменшенню домінуючої ролі того, хто навчає; використанню процесі взаємодії учасників. Результати психолого-педагогічних досліджень (К. Баханов, В. Бедерханова, Н. Ємельянов, І. Вачков, О. Вербицький, Н. Марасанов, Л. Пироженко, Л. Петровська, Н. Платонова, О. Пометун, М. Скрипник, П. Щербань, Н. Щуркова та ін.) про позитивний вплив взаємодії на пізнавальний та особистісний розвиток студентів виступили науковим обґрунтуванням ефективності інтерактивного навчання, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності студентів за допомогою організації взаємодії і спілкування між студентами, студентами і викладачем, студентськими міні-групами. Інтерактивне навчання визначається як спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Завдяки сучасним розробкам та популяризації інтерактивних форм, методів і технологій навчання, широкого вжитку набув термін воркшоп, за яким приховується розмаїття тлумачень, розуміння та прикладів - від навчальних курсів, технологій або форм до маркетингових презентацій. Найпоширенішими воркшопами виявилися серед представників творчих професій (дизайнерів, художників, журналістів і т.ін.). Воркшоп (походить від англ. "цех, майстерня") останнім часом використовується для позначення особливої форми й технології роботи з групою дорослих, у якій переважають інтерактивні форми роботи та провідна роль у здобутті знань та прийнятті рішень належить активності самих учасників навчальної групи. Роль викладача воркшопу полягає не тільки у викладанні матеріалу, а радше в активізації групи та посередництві між учасниками, оптимізації процесу здобуття знань й пошуку рішень, що відповідно відбивається в англійських термінах "фасилітатор" або "модератор". Воркшоп зазвичай є практичним семінаром або тренінгом, що може проходити у формі

лекції, практикуму, або круглого столу. Це своєрідна майстерня, на якій професіонал ділиться своїми думками та здобутим досвідом, але також ініціює дискусії та обмін думками з допомогою залучення учасників до обговорення запропонованої проблематики. Останнім часом користуються популярністю ігрові воркшопи, що дозволяють у комфортній та невимушеній обстановці засвоїти альтернативні розумові моделі й сформувати навички продуктивних, творчих підходів й креативного мислення в розв'язанні запропонованих завдань і проблем.

Найбільш повно розкрито принципи та прикладні аспекти організації й проведення занять такого типу, а також узагальнено розмаїття підходів щодо визначення воркшопу в роботах К.Фопеля. Зокрема, дослідник розглядає воркшоп як: інтенсивний навчальний захід, на якому учасники навчаються завдяки власній активності; навчальну групу, яка допомагає всім учасникам стати після закінчення навчання більш компетентними, ніж до початку; навчальний процес, у якому кожен бере активну участь, та під час якого учасники багато дізнаються один від одного; тренінг, результати якого залежать, передусім від внеску учасників і меншою мірою - від знань ведучого; навчальний процес, що зосереджується на переживаннях і враженнях учасників, а не компетентності ведучого; можливість самовідкриттів щодо власної компетентності, і навчання чомусь від інших, від яких цього не очікував [1].

Відтак, воркшоп можна розглядати як технологію навчання, що передбачає самостійне навчання та інтенсивну групову взаємодію учасників навчальної групи. Така взаємодія відбувається на тлі збереження духу майстерні, коли теорія не існує у відриві від практики, а навчання - у відриві від дій, вивченні практичних аспектів будь-якої проблеми або питання, що й вирізняє воркшоп від інших форм і технологій навчання. На воркшопах навчаються за допомогою одержання актуального досвіду та особистого переживання, що набагато легше досягається в груповому, ніж в індивідуальному навчанні. З пасивного слухача кожен учасник перетворюється в активного творця навчального процесу. У ході воркшопів навіть необхідні теоретичні «вкраплення» та декларація знань відіграють незначну роль, а акцент полягає в отриманні динамічного знання, коли учасники самостійно можуть визначати цілі навчання та поділяють з ведучим відповідальність за процес і результати навчання, звертаючись до рефлексії набутого досвіду. А тому будь-який добре організований воркшоп передбачає сукупність різних методів, що активізують учасників та включають у процес групових дискусій та рефлексії, самостійного здобуття знань. В освітній практиці склалася різна тривалість воркшопів, зокрема: міні-воркшопи, (до 1 години), а також воркшопи тривалістю від половини дня до тижня.

У Рівненському державному гуманітарному університеті на кафедрі практичної психології і психотерапії проводяться теоретико-методичні дослідження та узагальнюється досвід щодо використання воркшопів у процесі підготовки майбутніх психологів. Зокрема, традиційним стало використання воркшопів при викладанні навчальних курсів „Інтерактивні тренінгові технології”, „Методика організації психотренінгу”, спецкурсів «Основи глибинної психотерапії», «Основи ігрової терапії», «Методи ігрової корекції», «Основи соціально-педагогічної діяльності» і т.ін.

Побудова нової освітньої моделі передбачає теоретичне переосмислення та практичну орієнтацію на новий ідеал освіченої людини й вироблення адекватної педагогічної стратегії, передумов для формування самостійної, вільної та відповідальної особистості. Професійне становлення особистості на будь-яких етапах розвитку є невіддільним від її особистісного становлення й розвитку, тому потрібні форми й технології навчання, що розвивають творчий потенціал особистості майбутніх фахівців. У зв'язку з чим убачаємо перспективність подальших досліджень у вивченні організаційно-методичних засад розвитку заснованої на виважених змістово-дидактичних засадах та використанні інноваційних форм, методів і технологій підготовки майбутніх фахівців, що потребує подальшої розробки й апробації відповідного науково-методичного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла книга національної освіти України/ Т.Ф. Алексеєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.]; за заг.ред. акад. В.К.Кременя; НАПН України.- К.: Інформ. Системи, 2010.-342 с.
2. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга / И.В. Вачков: Учебное пособие.- М.: Ось-89, 2000.- 224 с.
3. Драйден Г., Дж.Вос. Революция в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос / Перекл. з англ.. М.Олійник.- Львів: Літопис, 2005.- 542 с.
4. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагогів: Збірник наукових праць.- Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003.- 208 с.
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Наук.-метод. посібн/ О. Пометун, Л. Пироженко. за ред. О. Пометун. - К.: Вид.-во А.С.К., 2004.- 192 с.
6. Панфилова А.П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии для обучения и организации развития персонала.- СПб, 2003.- 535 с.
7. Фопель К. Эффективный воркшоп / К.Фопель. Динамическое обучение. Пер. с нем.- М.: Генезис, 2003.- 368 с.

Резюме. В статті обґрунтовані теоретичні основи та освічені досвід практичного використання воркшопів як інноваційної технології навчання в процесі підготовки майбутніх практичних психологів.

Ключові слова: підготовка майбутніх психологів, інтерактивні методи, форми та технології навчання, воркшоп.

Summary. In the article the theoretical background and practical experience in the use of lighted workshops as an innovative learning technologies in the future podgodovki practical psychologists.

Key words: training of future psychologists and interactive techniques, forms, and learning technologies, workshop.

УДК 159.923.2

Р.В. ПАВЕЛКІВ

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Резюме. У статті виконано аналіз наявних у психологічній науці теоретичних підходів до вивчення проблеми ідентичності. Висвітлюються генезис, структура, функції, види, форми ідентичності як психологічного феномену.

Ключові слова: ідентичність, образ «Я», самосвідомість, самовизначення, індивідуальність.